

BOR ZAVRL, INES OSVALD*

Sto let formalnega izobraževanja medicinskih sester v Sloveniji (1923–2023)

Prva sestrsko šola in njene naslednice

IZVLEČEK

Leta 2023 je formalno šolanje za poklic medicinske sestre v Sloveniji praznovalo stoletnico. Leta 1923 je bila namreč ustanovljena Šola za sestre pri Zavodu za socialno-higiensko zaščito dece v Ljubljani, s čimer se je pričelo neprekinjeno izobraževanje predhodnic današnjih medicinskih sester. Šola je bila ena od štirih sestrskih šol v Kraljevini Jugoslaviji in je skrbela za strokovno izobraževanje kadra, ki je deloval v takratni zdravstveni negi. Članek govori o prvi sestrski šoli v Sloveniji in njenih naslednicah, ki so se razvile iz nje, ter spremlja razvoj teh šol oziroma programov.

KLJUČNE BESEDE

zdravstvena nega, zaščitne sestre, zgodovina, zdravstvo

ABSTRACT

HUNDRED YEARS OF FORMAL NURSING EDUCATION IN SLOVENIA (1923–2023)

FIRST SCHOOL OF NURSING AND ITS SUCCESSORS

2023 marked the 100th anniversary of formal nursing education in Slovenia. In 1923, the School of Nursing was established under the Institute for the Social and Hygiene Protection of Children in Ljubljana, laying the foundation of continuous education to the forerunners of modern nurses. As one of the four nursing schools in the Kingdom of Yugoslavia, provided professional education to workers in the then nursing care. The paper presents the first school of nursing in Slovenia and its successors and follows the development of these schools or, rather, education programmes.

KEY WORDS

nursing, protective nurses, history, healthcare

* Bor Zavrl, magister zdravstvene nege, Zdravstveni dom Ljubljana, Ljubljana, bor.zavrl94@gmail.com
Ines Osvald, diplomirana medicinska sestra, Zdravstveni dom dr. Janeza Oražma Ribnica, Ribnica, ines.osvald@gmail.com

UVOD

Zaradi posledic prve svetovne vojne in umiranja moških v njej se je povečalo število enostarševskih družin, nefunkcionalnih družin in sirot, konfuzne vojne razmere pa so tudi v povojnem obdobju povzročile pomanjkanje, lakoto in številne socialne težave. Zato se je takrat povečal pomen socialno-zdravstvene službe. Dvajseta leta 20. stoletja so bila nedvomno prelomna za jugoslovansko in slovensko zdravstvo. Socialna in preventivna medicina sta v teh letih doživljali vzpon. Z njuno pomočjo so poskušali dopolnjevati klinično medicino, zmanjševati vpliv socialnih bolezni in zaščititi ter utrditi nove generacije državljanov. Veliko skrbi so usmerili v zaščito najranljivejših, mater in otrok. Otroci so takrat postali pomemben del socialno-zdravstvene skrbi. V teh panogah so zdravniki iskali nove sodelavce. Videli so jih v medicinskih sestrah, ki jih do tedaj na Slovenskem praktično ni bilo.¹

Potreba zaradi spremembe miselnosti o pomenu zdravja in higiene je v novonastali državi

vi Kraljevini SHS prinesla veliko šol za bodoče zdravstvene delavce. Med njimi je bila tudi šola, na kateri so se izobraževale predhodnice današnjih medicinskih sester. Te do leta 1945 niso imele poenotenega naziva. V Sloveniji so se imenovale zaščitne sestre, na Hrvaškem sestre pomočnice, v Srbiji nudilje. V Sloveniji najdemo vse tri nazive. Poklic zaščitne sestre je bil v novonastali državi nov, še ne uveljavljen in nepoznan. Slovenke so se pred tem, v času Avstro-Ogrske monarhije, za ta poklic izobraževale na Dunaju in dobile naziv skrbstvene sestre (*Fürsorgeschwester*). Med njimi je bila tudi Angela Boškin, ki je bila po vojni prva na Slovenskem zaposlena zaščitna sestra.²

Pričujoči članek predstavlja prvo sestrsko šolo na Slovenskem in nadaljnji razvoj šolanja medicinskih sester na šolah in v programih naslednic te prve šole. Opis razvoja šolanja medicinskih sester s tem ne bo popoln, saj spremlja samo razvoj ene šole ter ne opisuje poznejših srednjih šol in fakultet, kjer so se šolale medicinske sestre ali se lahko šolajo še danes.

SESTRSKE ŠOLE V KRALJEVINI SHS/JUGOSLAVIJI

V Kraljevini Jugoslaviji so do leta 1941 zaradi potrebe po izobraženem zdravstvenem kadru ustanovili štiri šole za zaščitne sestre. Naziv predhodnic medicinskih sester pred vojno ni bil poenoten, prav tako ne njegova raba. Zaščitna sestra, sestra pomočnica in nudilja so bili po različnih delih države nazivi za pripadnice istega poklica.

Šola v Ljubljani in Skopju je delovala v sestavi Higijenskega zavoda in v Zagrebu v sestavi Šole za narodno zdravje. V Beogradu pa je bila šola posebna ustanova, ustanovljena ob podpori Ministrstva za socialno politiko in ljudsko zdravje, ameriške zdravstvene misije in Društva Rdečega križa. Načrtovali so tudi šolo za zaščitne sestre v Sarajevu. Za finančno pomoč za njeno ustanovitev je dr. Andrija Štampar zaprosil Rockefellerjevo fundacijo, vendar je bila ta prošnja zavrnjena, tako da sarajevska šola ni bila ustanovljena.³

Šola za sestre pomočnice (Škola za sestre pomočnice) v Zagrebu je bila ustanovljena 1. januarja 1921. Sprva je delovala v Zakladni bolnici na Trgu bana Jelačića, prvi dve leti kot enoletna, tretje leto že kot dvoletna in po letu 1931 kot triletna. Leta 1924 se je preselila v lesene paviljone na Mlinarski ulici. Imela je dve smeri: bolnišnično za bolničarke in socialno-medicinsko za sestre pomočnice. Naslednica šole, ki jo je v obdobju

Diplomantki ene od zdravstvenih oziroma sestrskih šol ob podelitvi diplomskih listin in sestrske značke (SI AS 1202 Zbirka fotografij uredništva Naše žene).

1 Keber, Amalija Šimec, str. 910.

2 Keber, Angela Boškin, str. 39; Kvržić, Šole, str. 126.

3 Dugac, *Protiv bolesti*, str. 23–104.

1926–1931 vodila Slovenka, dr. Amalija Šimec,⁴ je še danes na istem naslovu.

V Beogradu je šolanje sprva trajalo dve leti in pol, leta 1925 pa je postalo štiriletno in takšno ostalo do leta 1931, ko je zakon zaradi izenačenja vseh sestrskih šol naredil korak nazaj – izobraževanje se je kljub utečenosti, strokovnosti in dobrim rezultatom skrajšalo na tri leta. So pa druge šole prevzele učni načrt beograjske šole. Ta sprva ni imela svojih prostorov, zato so zgradili novo stavbo za šolo in šolski internat v Deligradski ulici ter jo maja 1923 svečano odprli. Še danes je v njej Medicinska škola Beograd.⁵

Do ustanovitve šole v Skopju⁶ je bila ljubljanska sestrška šola po številu učenk, diplomantk in učiteljev ter izdatkih najmanjša sestrška šola v Kraljevini Jugoslaviji. Slovenke so se v največjem številu šolale na tej šoli, zasledimo pa jih tudi med učenkami oziroma diplomantkami na drugih treh šolah.

ŠOLA ZA SESTRE PRI ZAVODU ZA SOCIALNO-HIGIENSKO ZAŠČITO DECE V LJUBLJANI

Z dekretom Ministrstva za narodno zdravje je bila na pobudo pediatra dr. Matije Ambrožiča (1889–1966) 18. avgusta 1923 ustanovljena Šola za sestre pri Zavodu za socialno-higiensko zaščito dece v Ljubljani. Ambrožič, ki je doktoriral na Dunaju, je oral ledino preventivne in socialne pediatrije na Slovenskem. Kot zdravnik na preventivnem zdravstvenem varstvu mater in otrok »je imel veliko smisla za sestrstvo«,⁷ saj je vedel, da na tem področju potrebuje pomoč – medicinsko sestro. Šola za sestre je bila prvenstveno namenjena civilnim dekletom. Področje zdravstvene nege oziroma takratne nege bolnikov je bilo namreč tedaj v kurativnih ustanovah v rokah redovnega osebja karitativnih verskih redov, novonastali poklic zaščitne sestre pa je bil predviden za delo v ustanovah preventivnega značaja.⁸ »S svojim predlogom za pritegnitev civilnih oseb za sestrski poklic je zadel dr. Ambrožič na velik odpor, a je

vendar prodr.⁹ Z ustanovitvijo te šole se je tako vzpostavilo formalno izobraževanje civilnih deklet za poklic kasnejše medicinske sestre.

Šola je s poukom pričela 3. januarja 1924. Njen ravnatelj je postal dr. Ambrožič. Šola je bila monovalentnega tipa (usmerjena na eno, ozko področje), njen program pa je poudarjal socialno-higiensko zaščito otrok. Pouk je trajal eno leto, diplomantke pa so dobile naziv otroške zaščitne sestre. Njihova uniforma je bila sestavljena iz dolge bele obleke z okroglim izrezom in prepasane s pasom ter belega pokrivala, kape. Učenke so stanovale v internatu, kjer so imele brezplačno stanovanje, prehrano, službeno obleko in mesečno nagrado dvesto dinarjev. V prvi generaciji diplomantk je bila tudi Angela Boškin. Na šoli je bila sicer predavateljica za patronažno službo, pa tudi učenka, saj je morala nostrificirati svojo diplomu. Na šoli je poučevala do leta 1926. Na enoletni šoli je v dveh šolskih letih diplomiralo 36 otroških zaščitnih sester. Ob koncu šolanja so diplomantke pridobile sestrsko značko. Prve diplomantke šole so bile kasneje vodilna sila razvoja poklica.¹⁰

Leta 1926 je ravnateljstvo šole prevzel dr. Bogoljub Dragaš. Dr. Ambrožič je namreč takrat odšel v Beograd, kjer je bil na tamkajšnji univerzi imenovan za profesorja pediatrije in je nato do konca življenja deloval v Srbiji.

ŠOLA ZA DEČJE ZAŠČITNE SESTRE IN DOJENSKJE NEGOVALKE

Marca 1927 je šola uvedla dvoletno izobraževanje ter se preimenovala v Šolo za dečje zaščitne sestre in dojenške negovalke. Do leta 1929 so se tu šolale samo civilne učenke, v tem letu pa so se prvič vpisale tudi »gojenke družbe usmiljenih sester«.¹¹

Vključevanje zaščitnih sester v vedno širši zdravstveni program preventivne medicine je pokazalo, da zaščitna sestra potrebuje široko znanje različnih področij. Tega učni načrti sestrskih šol do takrat niso upoštevali, šole so bile monovalentne, predvsem pediatrično usmerjene. Zato je bil na pobudo Društva Rdečega križa v Beogradu in po nasvetu ameriške misije leta 1931 sprejet nov zakon o strokovnih šolah za pomožno osebje v socialni in zdravstveni službi, ki je predvidel, da vse šole v državi postanejo triletno šole poliva-

4 Kovačević, *Početci*, str. 13; Gazzari in Vitez, *U kontekstu*, str. 35; *Škola za medicinske sestre Mlinarska* (<https://www.mlinarska.hr/povijest-skole/> (15. 3. 2022)).

5 Koprivica Kovačević, *The history*, str. 223.

6 O šoli za zaščitne sestre v Skopju je ohranjenih zelo malo podatkov, zato bo njena zgodovina morda predmet prihodnjih raziskav.

7 HR DAZG-237, Središnji ured, t. e. 34/2, Pismo Marije Češarek.

8 Toni Gradišek, *Šola*, str. 58; Dragaš, *Zgodovina*, str. 17; HR DAZG-237, Središnji ured, t. e. 34/2, Pismo Marije Češarek; Zavrl, *Slovenske medicinske sestre*, str. 30.

9 HR DAZG-237, Središnji ured, t. e. 34/2, Pismo Marije Češarek.

10 Toni Gradišek, *Šola*, str. 61; Dragaš, *Zgodovina*, str. 18; HR DAZG-237, Središnji ured, t. e. 34/2, Pismo Marije Češarek; A. B., *Zavod*, str. 166; Kvržić, *Šole*, str. 128; Fischinger in Fischinger, *Diplomske značke*, str. 330.

11 *Slovenski narod*, 25. 5. 1929, str. 5, »Dečji in materinski dom kraljice Marije«.

Dečja zaščitna sestra pri delu; na sliki nosi starejši tip diplomske značke (Dragaš, *Pomoč novorojenčku*, str. 105).

lentnega tipa z enotnim programom. Dr. Dragaš je kot ravnatelj ljubljanske sestrške šole tej unifikaciji in spremembi iz otroške smeri v splošno smer sicer nasprotoval, vendar je zakon obveljal. Junija 1932 so tako diplomirale zadnje učenke dvoletne šole, ki so jo nato ukinili in reorganizirali.¹² V dvoletni šoli je skupaj diplomiralo 55 dečjih zaščitnih sester.¹³

ŠOLA ZA ZAŠČITNE SESTRE V LJUBLJANI

Šolo, ki je z delom pričela 1. decembra 1931, so preimenovali v Šolo za zaščitne sestre v Ljubljani. Naziv diplomantk te šole je bil zaščitna sestra. Ravnatelj šole je bil sprva še dr. Dragaš, konec junija 1934 pa je ravnateljstvo prevzela zaščitna sestra Marija Češarek, nekdanja glavna sestra Zavoda za zdravstveno zaščito mater in otrok, ki je ravnateljica šole ostala do leta 1945.¹⁴

Namen sestrskih šol je bil, da »služijo za pripravljanje in usposabljanje obiskovalnih skrbstve-

nih sester za socialno-higienske naprave in socialno-medicinsko delo kakor tudi za pripravljanje glavnih sester za strokovno nego bolnikov po bolnicah in za nadzorstvo nad dečjimi negovalkami in bolničarji (bolničarkami) in nad vzdrževanjem reda po teh napravah.«¹⁵

»Do leta 1934 je šola delovala v Zavodu za zaščito mater in otrok, po letu 1934 se je preselila v Šempetersko vojašnico od tam leta 1937 v Tönniesovo hišo in nato na sedanjo lokacijo [najverjetneje mišljena Tyrševa cesta 25, op. avt.]. Združen je bil internat učenk in šola. Vedno jo je spremljala prostorska stiska.«¹⁶ Nad izobraževanjem zaščitnih sester je bdela in nanj vplivala stanovska organizacija – Jugoslovansko društvo diplomiranih sester oziroma Sekcija za Dravsko banovino Jugoslovanskega društva diplomiranih sester.¹⁷

V šolah za zaščitne sestre so teoretične predmete poučevali zdravniki specialisti, srednješolski učitelji in druge strokovne osebe. Učitelji zdravniki so bili običajno predstojniki ali asistenti ustanov in oddelkov, v katerih so učenke opravljale praktično delo. Sestre učiteljice so morale poleg diplome o končani sestrski šoli imeti še zrelostni izpit srednje šole ali učiteljsišča, specialni izpit iz pedagogike in šestmesečno praktično delovno dobo v dotični ustanovi. Direktorica šole je bila lahko zdravnica z diplomo sestrške šole ali sestra z dokončano srednjo šolo in najmanj petimi leti učiteljske službe v tej šoli. Za praktični pouk je šola morala imeti po eno sestro učiteljico na 15 učenk, skupaj pa najmanj štiri. Na ljubljanski šoli je poleg ravnatelja poučevalo deset honorarnih predavateljev zdravnikov za strokovne predmete in en gimnazijski profesor za slovenski jezik, poleg njih pa tudi štiri zaščitne sestre učiteljice, ki so predavale in vodile prakso tudi na sorodni šoli, Šoli za otroške sestre negovalke. Te sestre učiteljice so bile Marija Češarek, Angela Gašperin (roj. Rujavec), Marija Tomšič in Majda Hočevnar.¹⁸ V Šoli za zaščitne sestre je delovala

¹⁵ Službeni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine 9, 1938, št. 7, Uredba o spremembah in dopolnitvah določb zakona o strokovnih šolah za pomožno osebje v socialni in zdravstveni službi z dne 13. nov. 1930, str. 37.

¹⁶ Slovenski narod, 23. 3. 1942, str. 4, »V šoli za zaščitne sestre«.

¹⁷ Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveze strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije, Zapisniki strokovne organizacije, za leto 1934, 1935, 1937.

¹⁸ Službeni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine 3, 1931, št. 13, Zakon o strokovnih šolah za pomožno osebje v socialni in zdravstveni službi, str. 272; Sušnik, *Akademski poklici*, str. 168; Toni Gradišek, Šola, str. 61; Merljak, Jubilejna skupščina, str. 160; Dragaš, *Zgodovina*, str. 44; SI ZAL LJU 728, Šola za medicinske sestre Ljubljana, t. e. 12, Evidenčna knjiga absolventk zavodne šole za sestre.

¹² Merljak, Jubilejna skupščina, str. 160; Dragaš, *Prim. dr.*, str. 34.

¹³ Toni Gradišek, Šola, str. 59; Slovenski narod, 25. 5. 1929, str. 5, »Dečji in materinski dom kraljice Marije«.

¹⁴ Toni Gradišek, Šola, str. 60; Dragaš, *Zgodovina*, str. 32; Dragaš, *Prim. dr.*, str. 43.

Učenke Šole za zaščitne sestre v Ljubljani, razred zaščitne sestre Marije Bravec (por. Toni), leto 1941 ali 1942 (hrani: Miloš Toni).

tudi zaščitna sestra Zdenka Velušček, vendar ni znano, kakšno delo je opravljala in kdaj.¹⁹ Na šoli so imeli zaposleno še eno arhivsko uradnico.

Na šoli so med drugimi predavali higienik dr. Karel Petrič, pediater dr. Bogoljub Dragaš, ginekolog in porodničar dr. Alojz Zalokar, kirurg dr. Vladimir Guzelj, pediaterinja dr. Anča Tavčar Konvalinka, šolska zdravnica dr. Amalija Šimec in drugi.²⁰

Triletno šolanje je obsegalo teoretične in praktične predmete. Teoretični predmeti so bili podobni kot na današnjih zdravstvenih šolah: biologija, fizika, anatomija in fiziologija, kemija, etika zaščitne sestre, osebna higiena, državni jezik, notranje bolezni, kirurške bolezni, prva pomoč, živčne in duševne bolezni, nauk o zdravilih, razvoj zdravega otroka in otroške bolezni, porodništvo in ženske bolezni, higiena, nalezljive bolezni, bakteriologija, kožne in venerične bolezni, bolezni oči, socialna medicina, epidemiologija, zakonodaja, osnove pedagogike in psihologije ter zgodovina sestrinstva. V dokumentu *Potrdilo frekvence* so bili naštetni vsi šolski predmeti, ob njih pa so podpisani predavatelji; to je bil dokaz, da je učenka pridobila oceno iz vseh predmetov.²¹

Praktični pouk so dijakinje opravljale na šoli (osnove negovanja bolnikov ter osnove prehrane in kuhanja) in na oddelkih ljubljanske bolnice – internem, kirurškem, ženskem in porodnem, v operacijskih sobah, za nalezljive bolezni, za tuberkulozo ter v Dečjem domu na oddelku, v mlečni kuhinji in dispanzerju, pa tudi na Šolski polikliniki, v Higienem zavodu, antituberku-

loznem dispanzerju, zdravstvenih domovih in na terenu. Nabor oddelkov oziroma delovišč, kjer so opravljale praktični pouk, se je vsako leto spreminjal; vsaka učenka je praktični pouk opravila le na posameznih (ne vseh) deloviščih. Praktični pouk je bil sestavljen iz predavanj sester učiteljic in praktičnega dela. V vseh letih so pri praktičnem delu ocenjevali vedenje, marljivost in praktično usposobljenost.²²

Sprejem v šolo se je pričel s pripravljalnimi tečajem, ki je trajal tri mesece, od leta 1937 pa pet mesecev. Po opravljenem izpitu iz predmetov pripravljalnega tečaja je kandidatka postala prava učenka šole.²³

Učenke Šole za zaščitne sestre so bile upravičene do štipendij. V banovinskem proračunu je bil predviden znesek, namenjen štipendiranju revnejših učenk, ki so se želele izobraziti za poklic zaščitne sestre. Po prestani preizkusni dobi treh mesecev in opravljenem sprejemnem izpitu so dobile celo, polovično ali delno – tretjinsko – štipendijo, ki so jo podeljevali na podlagi uspehov ter socialnega in finančnega stanja njihove družine. Zakon je tudi za učenke sestrskih šol določal: »Učenci absolventi, šolani ob državnih stroških, morajo služiti v državni službi najmanj trikrat, če so pa imeli znižane cene, tedaj pa 1 ½ krat toliko časa, kot so bili vzdrževani.«²⁴

Vsako leto je kraljica Marija Karađorđević šoli poklonila 10.000 din za šolanje dveh štipendistk. Te štipendije so dodelili najbolj pridnim, marlji-

¹⁹ Zasebni arhiv družine Bufon, »Uslužbenski list« Zdenke Velušček; na dokumentu je v rubriki *Položaj v državni službi* pod točko 2. zapisano: »Zaščitna sestra-pripravnica po čl. 45 pri državni šoli za sestre v Ljubljani«.

²⁰ *Poročilo Higijenskega zavoda*, str. 25.

²¹ Toni Gradišek, Šola, str. 61; Zasebni arhiv družine Bufon, *Potrdilo frekvence* Zdenke Velušček.

²² SI ZAL LJU 728, Šola za medicinske sestre Ljubljana, t. e. 12, Evidenčna knjiga absolventk zavodne šole za sestre.

²³ *Službeni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine* 3, 1931, št. 13, Zakon o strokovnih šolah za pomožno osebje v socialni in zdravstveni službi, str. 272.

²⁴ Dobaja, *Za blagor*, str. 45; Dragaš, *Zgodovina*, str. 48; *Službeni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine* 9, 1938, št. 7, Uredba o spremembah in dopolnitvah določb zakona o strokovnih šolah za pomožno osebje v socialni in zdravstveni službi z dne 13. nov. 1930, str. 39.

vim in vestnim učenkam šole, ki so smele nositi naslov: gojenka Njenega Veličanstva kraljice Marije. Da je bila kraljeva družina poklicu zaščitne sestre zelo naklonjena, dokazuje tudi dejstvo, da je bila pogosta gostja beograjske sestrške šole kneginja Olga Karađorđević. Leta 1940 je bila prisotna pri podelitvah diplom, čestitala je vsaki diplomantki in jo povprašala po njenem nadaljnjem delu oziroma željah. Najboljši sestri diplomantki je podarila zlato uro.²⁵

Šola je učenke vozila na ekskurzije. Po podatkih za šolsko leto 1934/35 so bile ekskurzije aprila, maja in junija, in sicer: v Deško vzgajališče v Ponovičah pri Litiji, Mestno klavnico, Tobačno tovarno, Gluhonemnico v Ljubljani, Zagreb, ogled vodovoda v Klečah pri Ljubljani in ogled mestnega zavetišča za onemogle v Ljubljani. V šolskem letu 1936/37 je šolsko ekskurzijo gostila Banovinska kmetijsko-gospodinska šola na Mali Loki, takrat še pod vodstvom šolskih sester.²⁶

Šolanje je zahtevalo vztrajnost, marljivost ter dobro fizično in psihično zdravje, na kar so bili pozorni že ob vpisu. V dopoldanskem času so učenke opravljale praktični del izobraževanja po bolniških oddelkih in ustanovah, v popoldanskih urah pa so imele teoretični del, predavanja, ki so se zavlekla tudi do noči. Ob zaključku posameznih predavanj so učenke imele izpite in ob koncu tretjega leta zaključile šolanje z diplomskim izpitom. V prostem času so se ukvarjale s petjem, glasbo in drugimi prostočasnimi aktivnostmi. »Težko je reči, ali so učenci v kateri drugi strokovni šoli zaposleni bolj kakor te gojenke.«²⁷ Opozarjali so tudi, da ta šola ni pripravljalnica na zakon, kakor so bile nekatere gospodinske šole. Predavatelji so snov podajali po konceptu, ki jim je najbolj odgovarjal. Motilo jih je, da učenke niso sledile predavanju, temveč so si morale snov zapisovati. Vzrok temu je bilo pomanjkanje oziroma odsotnost učbenikov. Učenke niso imele nikakršnih pisanih ali tiskanih pripomočkov, zato so si morale zapisovati vse, praktično po nareku. S tem je trpela osredotočenost na predmet ter kakovost in ritem predavanja. S problemom pomanjkanja učbenikov so se soočale vse sestrške šole v državi.²⁸

Šolanje se je na koncu tretjega letnika zaključilo z diplomskim izpitom, ki je bil sestavljen iz pisnega in ustnega dela. Pisni del so opravljali en teden pred ustnimi izpiti pod nadzorom upravnika šole. Ustni izpit so opravljali pred komisijo, ki so jo sestavljali predstavniki ministrstva za socialno politiko in narodno zdravje, upravnik šole in učitelj.²⁹

Ob svečani podelitvi diplom so sestre izrekle zaobljubo, ki jo je prebral predsednik komisije: »Obljubite pred edinim in vsemogočim Bogom, da boste v bodočem poklicu delovale vestno in požrtvovalno v korist ljudstva? Obljubite, da Vas bo pri Vašem delovanju vodilo znanje, ki ste ga pridobili v pravkar dovršeni šoli za zaščitne sestre in da bo Vaša stalna skrb to strokovno znanje poglobljati in izpopolnjevati? Obljubite, da bo Vaše vedenje in življenje vedno v skladnosti z resnostjo sestrškega poklica?« Nato je predsednik poklical vsako posameznico in jo vprašal: »Ste razumeli zaobljubo?« Ta je odgovorila »Razumela sem.« Predsednik komisije je nadaljeval: »Ali obljubite?« Učenka je izrekla: »Obljubim.« Po zaobljubi ji je predsednik komisije izročil diplomu, sestra upraviteljica pa ji je pripela sestrsko značko.³⁰

Poleg zaobljube je bil del tradicije podeljevanje sestrskih oziroma diplomskih značk. Šola za sestre pri Zavodu za socialno-higiensko zaščito dece v Ljubljani je leta 1925 prvi generaciji diplomantk podelila posrebreno značko pokončne ovalne oblike. Oblikoval jo je akademski kipar Lojze Dolinar. Na njej je reliefno upodobljen gol otrok – dojenček z visoko dvignjenimi rokami. Na robu značke je napis: ŠOLA ZA SESTRE V ZAVODU ZA SOC. HIG. ZAŠČITO DECE V LJUBLJANI. Na zadnji strani sta vtisnjena ime graverja: L. PRAMER in kraj izdelave značke: WIEN IX. Značka je bila visoka 34,7 mm in široka 21,2 mm. Poudarjala je vsebino dela takrat izšolanih zaščitnih sester, tj. dela pri socialno-zdravstveni zaščiti mater in otrok. Podeljevali so jo do leta 1932 oziroma po nekaterih podatkih do leta 1934.³¹

Kasnejše diplomantke so dobile drug tip značke. Značko Šole za zaščitne sestre v Ljubljani je ustvaril akademski kipar France Gorše. Značka je bila posrebrena, imela je obliko enakostraničnega trapeza z reliefno upodobitvijo lika ženske, ki v dvignjeni desnici drži svetilko oziroma plame-

25 Koprivica Kovačević, *The history*, str. 120; Dragaš, *Zgodovina*, str. 44; Mandić, *The heroines*, str. 167–175.

26 Žibert, *Banovinska*, str. 31; Poročilo Higijenskega zavoda, str. 29.

27 *Slovenski dom*, 12. 6. 1942, str. 4, »O šoli za zaščitne sestre in njihovi vzgoji«.

28 *Službeni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine* 9, 1938, št. 7, Uredba o spremembah in dopolnitvah določb zakona o strokovnih šolah za pomožno osebje v socialni in zdravstveni službi z dne 13. nov. 1930, str. 38; *Slovenski dom*, 12. 6. 1942, str. 4, »O šoli za zaščitne sestre in njihovi vzgoji«; Dragaš, *Zgodovina*, str. 51.

29 *Službeni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine* 3, 1931, št. 13, Zakon o strokovnih šolah za pomožno osebje v socialni in zdravstveni službi, str. 273; SI ZAL LJU 728, Šola za medicinske sestre Ljubljana, t. e. 12, Evidenčna knjiga absolventk zavodne šole za sestre.

30 Prav tam.

31 Fischinger in Fischinger, *Diplomske značke*, str. 330; Jar-novič, *Značke*, str. 55; Fischinger et al., *Badges*, str. 320.

Diplomske značke. Levo: Diplomska značka Šole za sestre, kakršne so začeli podeljevati leta 1925 in so jih prejemale diplomantke enoletne in dvoletne šole (foto: Janez J. Švajncer). V sredini: Diplomska značka Šole za zaščitne sestre v Ljubljani (foto: Janez J. Švajncer). Desno: Diplomska značka Šole za medicinske sestre v Sloveniji s pravopisno napako; podelili so jo generaciji diplomantk leta 1950 (foto in hrani: Bor Zavrl).

nico. Na njej je bil napis: ŠOLA ZA ZAŠČITNE SESTRE V LJUBLJANI. Zadaj sta bila vtisnjena ime graverja: J. STIRN in kraj izdelave: LJUBLJANA. Značka je bila visoka 32,5 mm in široka 20,5 mm. Podeljevali so jo v medvojnem obdobju in do leta 1947. Po tem letu so zamenjali napis, oblika pa je ostala nespremenjena še desetletja.³²

DRŽAVNA ŠOLA ZA ZAŠČITNE SESTRE V LJUBLJANI – SCUOLA PER LE ASSISTENTI SANITARIE VISITATRICI A LUBIANA – FÜRSORGESCHWESTRNSCHULE IN LAIBACH

Druga svetovna vojna je aprila 1941 prišla tudi na slovensko ozemlje. Že pred tem je bilo mogoče tudi v šolstvu čutiti priprave na bližajočo se nevarnost. Med vojno so v Ljubljani oziroma Ljubljanski pokrajini delovale Državna babiška šola pri ženski bolnišnici v Ljubljani, Strokovna šola za otroške sestre negovalke pri Državnem zavodu za zdravstveno zaščito mater in otrok, Banovinska strežniška (bolničarska) šola ter Državna šola za zaščitne sestre v Ljubljani.³³ V času italijanske okupacije se je Državna šola za zaščitne sestre v Ljubljani v skladu z dvojezičnostjo

imenovala tudi Scuola per le assistenti sanitarie visitatrici a Lubiana,³⁴ pozneje, v času nemške okupacije, pa se je preimenovala v Fürsorgeschwestrnschule in Laibach. Med italijansko in nemško okupacijo je še naprej spadala pod okrilje Higienškega zavoda.³⁵

Zaradi potrebe po večjem številu zaščitnih sester so v vojnem času skrajšali pouk iz treh let na dve leti. Tako so učenke, vpisane v letnike 1943/44, 1944/45 in 1945/46, zaključile dvoletno šolanje.³⁶

Seznam učiteljev, ki so v šoli poučevali med drugo svetovno vojno, ni ohranjen. Poznamo le imena zaščitnih sester učiteljic: etiko zaščitne sestre je poučevala Marija Češarek, osebno higieno in gospodinjstvo Angela Rujavec, bolniško nego in bolniško službo pa Marija Tomšič.³⁷

Ves čas šolanja, tudi med vojno, so morale učenke nositi uniformo. Le v kino, gledališče, kavarne in zabavne lokale jim je bilo prepovedano vstopati v njej. Prav tako niso smele hoditi v njej

³² Fischinger in Fischinger, *Diplomske značke*, str. 331; Jarnovič, *Značke*, str. 55; Fischinger et al., *Badges*, str. 320; *Slovenski narod*, 23. 3. 1942, str. 4, »V šoli za zaščitne sestre«.

³³ Šorn, *Življenje Ljubljancev*, str. 213.

³⁴ Ustni vir: Miloš Toni in Zasebni arhiv družine Toni, dokumentacija Marije Toni, roj. Bravec. Marija Toni (1921–2001) je bila medicinska oziroma zaščitna sestra, ki je šolanje pričela v sestrski šoli v Skopju, ga tam zaradi okupacije prekinila in ga nadaljevala v Ljubljani. Diplomirala je leta 1942. Ohranjena je njena diploma in nekaj fotografij iz časa njenega šolanja.

³⁵ SI ZAL LJU 728, Šola za medicinske sestre Ljubljana, t. e. 12, Evidenčna knjiga absolventk zavodne šole za sestre; *Slovenski narod*, 23. 3. 1942, str. 4, »V šoli za zaščitne sestre«; Šorn, *Življenje Ljubljancev*, str. 213; Pirc, *Bibliografija*, str. 1.

³⁶ *Slovenski narod*, 23. 3. 1942, str. 4, »V šoli za zaščitne sestre«.

³⁷ SI ZAL LJU 728, Šola za medicinske sestre Ljubljana, t. e. 12, Evidenčna knjiga absolventk zavodne šole za sestre.

Prizor iz filma *Trenutki odločitve* režiserja Františka Čapa iz leta 1955. Stane Sever kot dr. Koren in Julka Starič kot medicinska sestra Marija. To je eden redkih vojnih filmov o tematiki, ki obravnava zdravstvo in med glavne akterje vključuje medicinsko sestro (<https://tvspored.delo.si/vnos/trenutki-odlocitve/0048746>).

v prostih dneh.³⁸ Glede na ohranjene fotografije³⁹ je uniformo sestavljala obleka, ki se je zapenjala spredaj, s kratkimi rokavi, z belim ovratnikom in belimi manšetami. Spredaj na levi in desni strani je imela po tri gube, ki so potekale po vsej dolžini obleke. Obleka je bila v pasu ožja oziroma se je zapenjala s pasom. Na glavi so učenke nosile kapo oziroma belo pokrivalo. Na eni od fotografij tri osebe nosijo sestrsko značko, vendar je njihova uniforma enaka kot pri ostalih; verjetno gre za profesorice oziroma že diplomirane zaščitne sestre.

Eno od pravil, ki je obveljalo tudi v času vojne, je bilo življenje učenk v internatu. Načeloma so morale vse učenke stanovati v šolskem internatu, da so se navadile bodočega poklica, njegovih dobrih strani in težav. Zunaj internata so izjemoma dovolili stanovati učenkam z dobrim vedenjem. Življenje v internatu so krojili strogost, red, pravila in delo, po drugi strani pa so učenke v vsakdanjik vključile vse, kar je prinašal sodobni čas.⁴⁰

Že triletno izobraževanje je bilo za učenke naporno in zahtevno. Še napornejše je postalo, ko so šolanje s treh let skrajšali na dve leti. Temu se je prilagodil učni načrt, ne toliko v vsebini, temveč v obsegu. Učenke so bile preobremenjene s teoretičnimi predmeti in praktičnim delom.⁴¹

Šolanje se je tako kot pred vojno končalo z diplomskim izpitom in podelitvijo diplome oziroma diplomske listine. Ohranjena diploma Marije Bravec iz leta 1942 je dvojezična, na ozadju je grb Kraljevine Italije, v njej pa je zapisano, da je Marija Bravec končala triletno praktično-teoretično šolo za zaščitne sestre, osnovano z zakonom o strokovnih šolah za pomožno osebje v socialni in zdravstveni službi, ter da je opravila predpisan

teoretski in praktični izpit. Na dnu diplome je podpisanih šest članov izpitne komisije.⁴²

Kljub strogosti in napornemu šolanju so se v medvojnem času posamezne učenke šole vključile v ilegalno delo Osvobodilne fronte. Zbirale so raznovrsten sanitetni material in ga nosile v Dečji dom k zaščitni sestri Bidovec, od nje pa so prejemale *Poročevalca* in drugo ilegalno literaturo. Od nje so dobile tudi malo ročno stavnico, s katero so kar v internatu tiskale propagandne lističe, ki so jih trosile po poti iz internata na prakso. Vodile so tudi tečaje prve pomoči, v hiši, kjer je bila šola, so se s študenti iz študentskega doma v Kolodvorski ulici udeleževale političnih sestankov, pomagale pri skrivanju orožja in bile zaščita pri raznih akcijah. Kar nekaj učenk iz ljubljanske šole je odšlo v partizane.⁴³

ŠOLA ZA MEDICINSKE SESTRE V LJUBLJANI

Po osvoboditvi se je v šolskem letu 1946/47 šola preimenovala v Šolo za medicinske sestre v Ljubljani. Ravnateljstvo je najprej prevzela zaščitna sestra Dominika (Dina) Urbančič, za njo leta 1947 Minka Božič, med letoma 1948 in 1955 pa je bila ravnateljica Mira Pridigar. Najverjetneje leta 1947 je šola spremenila lokacijo. Dodeljen ji je bil del zgradbe uršulinskega samostana poleg uršulinske cerkve sv. Trojice na Kongresnem trgu. S prvimi diplomantkami Šole za medicinske sestre v Ljubljani se je pričel uporabljati tudi nov naziv diplomantk – medicinska sestra.⁴⁴

Šolanje za medicinske sestre je nemoteno potekalo do leta 1949/50. Takrat je bila namreč uvedena sprememba podaljšanja študija in izobraževanja na štiriletni program. S šolskim letom 1951/52 so na šolo poleg srednješolk pričeli sprejemati tudi kandidatke z že zaključeno sred-

³⁸ Zasebni arhiv družine Toni, dokumentacija Marije Toni, roj. Bravec; Dugac, *O sestrama*, str. 25.

³⁹ Zasebni arhiv družine Toni, dokumentacija Marije Toni, roj. Bravec.

⁴⁰ Dugac, *O sestrama*, str. 20–23.

⁴¹ Toni Gradišek, Šola, str. 61.

⁴² Zasebni arhiv družine Toni, dokumentacija Marije Toni, roj. Bravec.

⁴³ Kambič, Skrb, str. 207; Lajevec, Praznovale, str. 172.

⁴⁴ Toni Gradišek, Šola, str. 61; Kvržič, Šole, str. 132.

Učenke Šole za medicinske sestre v Ljubljani pri praktičnem pouku. Ob bolnici učenke v šolskem delovnem oblačilu, na drugi strani najverjetneje internist dr. Igor Tavčar (SI AS 1202 Zbirka fotografij uredništva Naše žene).

nješolsko izobrazbo. Razlog je bil v tem, da se je v praksi pokazala potreba po bolj izobraženih medicinskih sestrah, ki bi prevzele vodstvene in druge zahtevne naloge. Potreba torej ni nastala iz posnemanja študijskih programov iz tujine, temveč je zorela v praksi. Prva generacija se je izobraževala dve leti. Prve višje medicinske sestre so diplomirale leta 1954.⁴⁵

VIŠJA ŠOLA ZA MEDICINSKE SESTRE V LJUBLJANI

Naslednja pomembna prelomnica je bilo leto 1954. Takrat se je z ustanovitvijo treh višjih šol – Višje šole za medicinske sestre, Višje šole za fizioterapevte in Višje šole za rentgenske pomočnike – pričelo pravo visokošolsko izobraževanje. V omenjenem obdobju je bila namreč šoli z zakonom o ustanovitvi višjih zdravstvenih šol v Sloveniji priznana stopnja višje šole, kar je posledično prineslo preimenovanje v Višjo šolo za medicinske sestre v Ljubljani.⁴⁶

Šola, ki je bila triletna, je še vedno delovala v nekdanjem uršulinskem samostanu na Trgu revolucije 18 oziroma na današnjem Kongresnem trgu. S preimenovanjem v višjo šolo je tudi medicinska sestra dobila dodatne obveznosti in odgovornosti. Poleg bolnišnične in patronažne službe je morala prevzemati vedno pomembnejše naloge na različnih delovnih mestih v zdravstveni službi. V bolnišnicah je sodelovala pri načrtovanju in izvajanju celotne zdravstvene nege, prav tako je morala nadzirati in usklajevati zdravstveno nego, hkrati pa je bila njena odgovornost organiziranje in nadzorovanje bolnišničnega gospodinjstva. Zunaj bolnišničnega okolja je morala poučevati v šoli, voditi Rdeči križ in sodelovati pri medicini dela.⁴⁷

Leta 1955 je vodenje šole prevzela direktorica Nives Golobič-Merljak, ki je svoja prizadevanja usmerjala k njenemu preurejanju, prezidavam in oskrbi s sodobno opremo. Do leta 1960 je izobraževanje na področju zdravstvene nege potekalo le v obliki rednega študija, od leta 1960 pa so se lahko medicinske sestre izobraževale tudi v obliki izrednega študija tako v Ljubljani kot na dislociranih enotah v Zagrebu, na Reki, v Mariboru ter Valdobitri.⁴⁸

⁴⁵ Kvržić, Šole, str. 133; Kralj, Ob 50-letnici, str. 24; Zaletel, Zdravstvena nega, str. 7.

⁴⁶ Toni Gradišek, Šola, str. 62; Kvržić, Šole, str. 134; Kralj, Ob 50-letnici, str. 25; Zdravstvena fakulteta Ljubljana (<https://www.zf.uni-lj.si/si/predstavitev/o-fakulteti/zgodovina> (23. 3. 2023)).

⁴⁷ Toni Gradišek, Šola, str. 62; Kvržić, Šole, str. 134.

⁴⁸ Toni Gradišek, Šola, str. 62; Zaletel, Zdravstvena nega, str. 8.

Levo: diplomantke Višje šole za medicinske sestre v Ljubljani ob podelitvi diplom, 1960. Nekatero so si ob izvezen emblem šole že pripele sestrsko značko (foto: Miloš Švabić, hrani: MNSZS). Desno: Značka Višje šole za medicinske sestre v Ljubljani (foto in hrani: J. Fischninger).

VIŠJA ŠOLA ZA ZDRAVSTVENE DELAVCE, ODDELEK ZA MEDICINSKE SESTRE

Leta 1962 je bil sprejet nov zakon, ki je vključeval združitev vseh obstoječih višjih zdravstvenih šol (medicinske sestre, fizioterapevte ter rentgenske tehnike) v eno šolo z nazivom Višja šola za zdravstvene delavce. Njen glavni namen je bil izobraževanje študentov za zdravstvene delavce z višješolsko izobrazbo, tako v zdravstvenih zavodih kot drugih delovnih organizacijah in organih družbeno-politične skupnosti. Šola je imela sedež v Veselovi ulici 2, kjer je bil tudi dom študentk Višje šole za zdravstvene delavce. Redni pouk se je na višji šoli izvajal v obliki triletnega študijskega programa, ki je bil uspešno zaključen ob zaključku vseh semestrov ter z uspešno opravljenim diplomskim izpitom. S tem so študenti prišli do končnega naziva višja medicinska sestra oziroma višji medicinski tehnik.⁴⁹

Leta 1964 so se na višji šoli odprle nove smeri, in sicer program izobraževanja za sanitarne tehnike, delovne terapevte in višje delovne terapevte. Istega leta se je pričela gradnja nove stavbe med Poljansko cesto in Zemljemersko ulico, v katero so se preselili leta 1967. Omenjena šola je leta 1975 postala integralni del Univerze v Ljubljani. Po letu 1977 se je študijski program pričel krajšati s treh na dve leti. V študijskem letu 1977/78 je tra-

jal pet semestrov in v naslednjem študijskem letu samo še štiri semestre.⁵⁰

Od leta 1970 je šola organizirala podiplomska izobraževanja v obliki eno- ali dvosemestralnih

Diplomska značka Višje šole za zdravstvene delavce v Ljubljani, oddelek za medicinske sestre. To je bil tudi edini oddelek, ki je značko podeljeval (foto in hrani: Bor Zavrl).

⁴⁹ Kvržič, Šole, str. 135; Toni Gradišek, Šola, str. 62; Zaletel, Zdravstvena nega, str. 8.

⁵⁰ Zaletel, Zdravstvena nega, str. 9; Kvržič, Šole, str. 136.

tečajev oziroma specializacij. Zvrstili so se tečaji iz intenzivne nege, psihiatrične nege in medicine dela. Prva specializacija z dvosemestralnim študijskim programom je bila izvedena leta 1986 s področja psihiatrične zdravstvene nege. Sledile so ji oftalmološka, ginekološko-porodniška in patronažna zdravstvena nega. Specialistični študij je končalo 163 diplomantov, ki so dobili naziv višja medicinska sestra specialist(ka) ustreznega strokovnega področja.⁵¹

VISOKA ŠOLA ZA ZDRAVSTVO

Nova prelomnica v obstoju Višje šole za zdravstvo kot dela Univerze v Ljubljani je bilo leto 1993, ko se je šola na pobudo Jura Vuga, Majde Šlajmer in Mira Lubeja preimenovala v Visoko šolo za zdravstvo.⁵² Istega leta so v sodelovanju s Pedagoško fakulteto v Ljubljani po novozasnovanem programu izvedli prvi univerzitetni študij za medicinske sestre. Program oziroma smer Zdravstvena vzgoja so v sodelovanju z drugimi strokovnjaki zasnovale medicinske sestre. Program je bil prvotno poimenovan zdravstvena nega, vendar so ga preimenovali v zdravstvena vzgoja, saj na ljubljanski univerzi ni bilo fakultete, ki bi bila pripravljena izvajati program s takim imenom ali pri tem sodelovati. Poleg tega so zaradi dogovora med šolo in Pedagoško fakulteto v Ljubljani o povečanju pedagoških vsebin diplomantom omogočili naziv profesor zdravstvene vzgoje. Šlo je za program, namenjen medicinskim sestram, katerih strokovno področje je zdravstvena nega. Program je bil naravnani k preventivi, poudarjeni sta bili zdravstvenoizobraževalna in zdravstvenovzgojna komponenta. S tem programom se je Slovenija približala razvitejšim državam, ki so medicinskim sestram omogočale dostop do fakultetnega študija v lastni stroki. Na študij zdravstvene vzgoje (1993/94–1995/96) je bilo vpisanih 139 študentov, od tega jih je diplomiralo 124 in s tem pridobilo naziv profesor zdravstvene vzgoje.⁵³

ZDRAVSTVENA FAKULTETA

Zadnja pomembna prelomnica je bila leta 2009, ko je pod vodstvom takratnega dekana Franceta Sevska prišlo do končnega preimenovanja v sedanjo Zdravstveno fakulteto Univerze v Ljubljani. Zdravstvena fakulteta je danes najmlajša članica ljubljanske univerze. Od leta 2010 je na njej mogoč tudi drugostopenjski (magistrski) študij zdravstvene nege. Danes na Zdravstveni fakulte-

ti potekajo različni študijski programi različnih smeri in stopenj. Na prvi stopnji se izvajajo študijski programi za zdravstveno nego, delovno terapijo, fizioterapijo, babištvo, radiološko tehnologijo, ortotiko in protetiko. Na drugi stopnji so študijski programi za zdravstveno nego, radiološko tehnologijo, fizioterapijo ter sanitarno inženirstvo. Na tretji stopnji pa v sodelovanju še štirih fakultet poteka doktorski študij s področja bioznanosti. Končni naziv ob uspešnem zaključku prve stopnje je diplomirana medicinska sestra ali zdravstvenik, ob končanju druge stopnje pa magister oziroma magistrica zdravstvene nege. V času nastajanja tega članka je bil v zadnji naslednici prve sestrške šole dekan izr. prof. dr. Andrej Starc, predstojnica oddelka Zdravstvena nega pa je pred. dr. Manca Pajnič.⁵⁴

ZAKLJUČEK

Pregled literature in arhivskega gradiva je pokazal, da je bilo prvih sto let izobraževanja medicinskih sester na Slovenskem zelo dinamično obdobje. Šolanje je od samega začetka sledilo in se prilagajalo potrebam iz kliničnega okolja. Da je zgodovina zdravstva in medicinskih sester zanimiva za raziskovanje, dokazuje dejstvo, da se v zadnjih letih z njo ukvarja vedno več raziskovalcev.⁵⁵ V stotih letih so diplomantke naslednic prve sestrške šole zamenjale kar nekaj nazivov, med ljudmi pa so ostale poznane po modro-beli uniformi in odprtosti za pomoč človeku. Danes medicinske sestre zasedajo visoko mesto na lestvici zaupanja v poklice, kar je pomembno priznanje ljudi temu poklicu.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

HR DAZG – Hrvatski državni arhiv
DAZG-237, Središnji ured sestara pomočnica u Zagrebu.

MNSZS – Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije
Fototeka.

SI AS – Arhiv Republike Slovenije
AS 1202, Zbirka fotografij uredništva Naše žene.

SI ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana
LJU 728, Šola za medicinske sestre Ljubljana.

⁵¹ Zaletel, *Zdravstvena nega*, str. 9.

⁵² Pahor, *Univerzitetni študij*, str. 186.

⁵³ Pahor, *Univerzitetni študij*, str. 186; Šušteršič, *Zdravstvena vzgoja*, str. 15.

⁵⁴ Kvržič, Šole, str. 136; *Zdravstvena fakulteta Ljubljana* (<https://www.zf.uni-lj.si/si/predstavitev/o-fakulteti/zgodovina> (23. 3. 2023)).

⁵⁵ Zupanič Slavec, *Zgodovina zdravstva*, 1, str. 163; Kvržič, Šole, str. 134; Berkopec, Keršič, *Zaščitne sestre*, str. 10.

Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveze strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije
Zapisniki strokovne organizacije, za leto 1934, 1935, 1937.

Zasebno gradivo družine Bufon, Ljubljana
Dokumentacija zaščitne sestre Zdenke Velušček (kopije dokumentov hrani avtor).

Zasebno gradivo družine Toni, Ljubljana
Dokumentacija Marije Toni, roj. Bravec (kopije dokumentov hrani avtor).

USTNI VIR

Miloš Toni (1953), Ljubljana, 2019 (zapis pogovora hrani avtor).

ČASOPISI

Slovenski dom, 1942.

Slovenski narod, 1929, 1942.

Službeni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine, 1931, 1938.

LITERATURA

A. B.: Zavod za socialno higijensko zaščito v Ljubljani. *Ženski svet* 3, 1925, št. 6, str. 164–167.

Berkopec, Marjeta in Keršič, Irena: *Zaščitne sestre*. Ljubljana: Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveza strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije, 2023.

Dobaja, Dunja: *Za blagor mater in otrok: Zaščita mater in otrok v letih 1919–1941*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2018.

Dragaš, Ana Zlata: *Prim. dr. Bogo Dragaš: zdravstveno, socialno in prosvetno delo*. Celje, Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba, 2014.

Dragaš, Bogoljub: *Pomoč novorojenčku in dojenčku*. Ljubljana: J. Blasnika nasl., 1930.

Dragaš, Bogoljub: *Zgodovina in delo sestrstva v Sloveniji: od prevrata do leta 1934*. Ljubljana: J. Blasnika nasl., 1938.

Dugac, Željko: *O sestrama, siromašnima i bolesnima. Slike socialne i zdravstvene povijesti međuratnog Zagreba*. Zagreb: Srednja Europa, 2015.

Dugac, Željko: *Protiv bolesti i neznanja: Rockefellerova fondacija u međuratnoj Jugoslaviji*. Zagreb: Srednja Europa, 2005.

Fischinger, Janez in Fischinger, Duša in Fischinger, Aleš: Badges/pins of nursing and midwifery schools in Slovenia from 1925 until early 1980s. *Acta medico-historica Adriatica* 18, 2020, str. 317–336. DOI: <https://doi.org/10.31952/amha.18.2.6>

Fischinger, Janez in Fischinger, Duša: Diplomске značke nekdanjih šol za medicinske sestre, otroške negovalke in babice v Sloveniji: interpretativna zgodovinska raziskava. *Obzornik zdravstvene nege* 51, 2017, št. 4, str. 328–339. DOI: <https://doi.org/10.14528/snr.2017.51.4.174>

Gazzari, Marija in Vitez, Aleksandra: *U kontekstu jednog stoljeća*. Zagreb: Škola za medicinske sestre Mlinarska, 2021.

Jarnovič, Neža: Značke medicinskih sester v Sloveniji. *Zdravstveni obzornik* 12, 1978, št. 1–2, str. 54–55.

Kambič, Saša: Skrb za ranjence v okoliščinah partizanskega vojskovanja. *Zdravstveni obzornik* 14, 1979, št. 4–5, str. 206–213.

Keber, Katarina: Amalija Šimec: zdravnica pionirka. Slovenska začetnica epidemiologije in bakteriologije v obdobju med svetovnima vojnama. *Kronika* 68, 2020, št. 3 (Iz zgodovine Tržiča), str. 903–912.

Keber, Katarina: Angela Boškin. *Osebnosti slovenske medicine* (ur. Mateja Ratej). Ljubljana: Založba ZRC, 2019, str. 29–41.

Koprivica Kovačević, Stanka: *The history of the Serbian nursing: from monastery hospitals till the end of the Second World War*. Beograd: UMST, KCS »Sestrinstvo«, Licej, 2019.

Kovačević, Tomislav: *Počeci sestrinstva u Hrvatskoj i Đakovštini*. Đakovo: Muzej Đakovštine, 2019.

Kralj, Božo: Ob 50-letnici Visoke šole za zdravstvo Univerze v Ljubljani. *Obzornik zdravstvene nege* 39, 2005, št. 1, str. 21–5.

Kvržić, Zdravko: Šole za poklic medicinske sestre v Ljubljani 1923–2022. *Šolska kronika* 31, 2022, št. 1, str. 125–140.

Lajevec, Anica: Praznovale so 30-letnico sestrskе diplome. *Zdravstveni obzornik* 6, 1972, št. 3, str. 172.

Mandić, Vladimir: *The heroines with world award*. Belgrade: Association of nurses of Serbia, University clinical center Serbia – Sestrinstvo, Licej, 2021.

Merljak, Nives: Jubilejna skupščina Zveze društev medicinskih sester Slovenije: 50. obletnica ustanovitve šole za medicinske sestre na Slovenskem. *Zdravstveni obzornik* 8, 1974, št. 3, str. 158–161.

Pahor, Majda: Univerzitetni študij za medicinske sestre: primer prve generacije študentk zdravstvene vzgoje. *Obzornik zdravstvene nege* 32, 1998, št. 5–6, str. 185–197.

Pirc, Ivo: *Bibliografija slovenskega slovstva: iz zdravilstva, zdravstva in socialnega skrbstva do konca leta 1940*. Ljubljana: Higijenski zavod, 1944.

Poročilo Higijenskega zavoda v Ljubljani in njemu podrejenih higijenskih ustanov v Dravski banovini za leto 1935. Ljubljana: Higijenski zavod, 1936.

Sušnik, Lovro: *Akademski poklici: navodilo za izbiro stanu*. Ljubljana: Slovensko katoliško akademsko starišinstvo, 1932.

Šorn, Mojca: *Življenje Ljubljancev med drugo svetovno vojno*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2007.

Šušteršič, Olga: Zdravstvena vzgoja. *Obzornik zdravstvene nege* 39, 2005, št. 1, str. 5–20.

Toni Gradišek, Anica: Šola za medicinske sestre v Ljubljani. *Šola za sestre: zdravstveno šolstvo na Slovenskem 1753–1992; razstavni katalog* (ur. Branko Šuštar). Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1992, str. 57–64.

Zaletel, Marija: Zdravstvena nega. *Obzornik zdravstvene nege* 39, 2005, št. 1, str. 5–20.

Zavrl, Bor: *Slovenske medicinske sestre v osrednji Sloveniji v obdobju 1919–1945* (magistrsko delo). Ljubljana: Zdravstvena fakulteta, 2021.

Zupanič Slavec, Zvonka: *Zgodovina zdravstva in medicine na Slovenskem*, 1. Ljubljana: Slovenska matica, 2017.

Žibert, Cecilija: *Banovinska kmetijsko-gospodinjska šola na Mali Loki pod vodstvom šolskih sester: 1930–1945*. Trebnje: Knjižnica Pavla Golie, 2011.

SPLETNE STRANI

Škola za medicinske sestre Mlinarska, *Povijest škole*
<https://www.mlinarska.hr/povijest-skole/>

Zdravstvena fakulteta Ljubljana
<https://www.zf.uni-lj.si/si/predstavitev/o-fakulteti/zgodovina>

SUMMARY

Hundred Years of Formal Nursing Education in Slovenia (1923–2023). First School of Nursing and Its Successors

2023 marked the 100th anniversary of the establishment of the first school of nursing in Slovenia, which has over the century and through its successors, continuously provided nursing education. The paper discusses the development and historical aspect of the first school of nursing and its successors to present day. Amidst the dire conditions following the First World War, social and health services began to gain in importance. In the 1920s, the nursing profession experienced a rapid rise, reflecting the growing importance of providing people with assistance, care, and protection. The school was thus founded to address the need for educated workers in nursing care. The commencement of instruction at the first school of nursing in 1924 in Slovenia marked the beginning of formal education for these health professionals who, in the first years of training, were responsible for providing care to the most vulnerable—i.e., children. Whereas initially, the training lasted no more than a year, the need for a more complete education programme as well as training soon became apparent, and the school extended its course to a two-year programme. The first two schools focused on the narrow professional field of childcare. Over the following years, however, the need also arose to broaden the expertise in more areas of healthcare as well as to bring the education programme on an equal footing with other nursing schools in the common state, prompting the school to introduce a three-year and subsequently a four-year programme, raising its status from a high school to a college and ultimately to a school leading to an academic degree. Its current and last successor, Faculty of Health Sciences, continues the school's tradition and, by educating nurses, contributes to the development and quality of healthcare in Slovenia. The name of the profession itself also underwent frequent changes. In the years immediately after the Second World War, the profession of a nurse obtained a new designation in Slovenian, *medicinska sestra*, which is still in use today.

Zavod za socialno-higiensko zaščito dece v Ljubljani, kasneje Zavod za zdravstveno zaščito mater in otrok v Ljubljani oziroma krajše Dečji dom, kjer je v prvih letih delovala sestrška šola. Danes je del Klinike za otorinolaringologijo UKC Ljubljana (hrani: Bor Zavrl).